

Ольга Михайлівна Козій

Роль емоційного інтелекту як soft skills у диригентсько-хоровій підготовці сучасного вчителя музичного мистецтва

УДК 316.61:159.942]:[373.5.011.3-051:78]:784.087.68.071.2](045)
DOI <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-1.2>

Ольга Михайлівна Козій
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорового мистецтва
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
ORCID: 0000-0002-3225-991X

Статтю присвячено висвітленню ролі емоційного інтелекту як складника soft skills. Зокрема, у статті схарактеризовано та проаналізовано стан розробленості окресленої проблеми в психолого-педагогічній, науковій та практичній діяльності закладів вищої освіти. Висвітлено й узагальнено досвід вітчизняних та світових учених у галузі психології і педагогіки щодо історії виникнення та розвитку soft skills, зокрема емоційного інтелекту. Досліджено поняття психологічної сутності феномену «емоційний інтелект».

У статті розкрито специфіку діяльності сучасного вчителя музичного мистецтва в нинішніх військово-політичних умовах та євроінтеграційних процесах. Схарактеризовано форми й методи роботи під час диригентсько-хорової підготовки (групових та індивідуальних занять), що сприяють формуванню емоційного інтелекту як soft skills здобувачів вищої освіти.

Досліджено поняття емоційного інтелекту, розуміння його суті та використання педагогічних прийомів щодо його розвитку, наголошено на вагомості його значення в процесі підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва. Відмічено, що здобувачі освіти, які невпинно працюють над розвитком емоційного інтелекту, мають емоційну стійкість, упевненість у собі, емоційну самосвідомість, уміння керувати емоціями, оптимізм, ініціативність, що сприяють професійному зростанню та стають основним інструментом успішності сучасного вчителя. Зазначено, що процес комплексного впровадження формування емоційного інтелекту та інших навичок soft skills у закладах вищої освіти доволі складний і відбувається під час вивчення певних дисциплін, переважно індивідуальних, що ускладнює розв'язання окресленої проблеми. Зроблено висновки, що емоційний інтелект (як soft skills) повинен розглядатися як один із ключових аспектів професіоналізму вчителя музичного мистецтва сучасних закладів освіти.

Ключові слова: емоційний інтелект, soft skills, диригентсько-хорова підготовка, заклади вищої освіти, вчитель музичного мистецтва.

Постановка проблеми. Сучасна мистецька освіта реформується відповідно до нових викликів часу, військово-політичних умов та євроінтеграційних процесів, які вимагають модернізації стратегій підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних до інтеграції в європейський та світовий простір. У концепції НУШ є перелік ключових компетентностей, визначених на основі «Рекомендацій Європейського парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя», де виокремлюється емоційний інтелект як складник soft skills.

У реаліях сьогодення дедалі частіше з'являються ситуації, пов'язані з викликами часу, у яких сучасному педагогу необхідно надати кваліфіковану емоційну підтримку здобувачам освіти, що перебувають у стані тривоги, стресу, депресії, переживають психологічну травму, спричинену насильством, цькуванням, приниженням, втратою домівки, рідних тощо. Як наслідок, сучасні навчальні заклади потребують учителів з досить розвиненим спектром soft skills, а саме емоційним інтелектом, які будуть готові розв'язувати складні професійні та життєві ситуації.

Тому емоційний інтелект, розуміння його сутності та використання прийомів щодо його розвитку набуває дедалі більшого значення в процесі

підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва, який має бути готовим до мінливих умов, до розуміння емоцій як учнів, так і власних, а також до різних видів майбутньої професійної діяльності (педагогічної, освітньої, інноваційної, методичної, організаційної, виховної, виконавської, концертної) та бути здатним ефективно діяти, особливо в нестандартних ситуаціях.

На сучасному етапі проблема вивчення й розвитку емоційного інтелекту є надзвичайно актуальною та потребує подальших досліджень окресленого поняття з погляду як психології, так і педагогіки. Нерозкритими залишаються проблеми розвитку емоційного інтелекту як складника soft skills у контексті підготовки вчителів музичного мистецтва під час диригентсько-хорової підготовки, яка сприяє розвитку емоційності, артистизму та збагачує емоційний інтелект. Тому наш науковий інтерес до вказаної проблематики пов'язаний із недостатнім дослідженням усіх аспектів у психолого-педагогічній науці, що зумовлює необхідність більш глибокого аналізу ролі емоційного інтелекту в професійній підготовці педагогів, зокрема в галузі музичного мистецтва.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему розвитку емоційного інтелекту активно досліджували в різних галузях науки: психології, соціології,

філософії, педагогіці, економіці, менеджменті, медицині та інших, що вказує на багатофункціональний характер досліджуваної проблеми. Теоретичні обґрунтування цього феномену представлені в зарубіжному науковому дискурсі (Р. Бар-Он, А. Бек, Г. Гарднер, Д. Гоулман, Дж. Мейєр, У. Пейн, Н. Холл, Дж. Керролл, Д. Карузо, П. Селовей). Емоційний інтелект продовжують вивчати та досліджувати сучасні вітчизняні психологи: Н. Діомідорва, О. Ляц, І. Мазоха, О. Маруховська-Картунова, С. Марчук, І. Опанасюк, О. Паламарчук, І. Візнюк, І. Чухрій.

У педагогіці питання розвитку *soft skills* розглядали: С. Березка, Н. Калайтан, Г. Кошонько, А. Курило, Г. Мешко та О. Мешко, В. Семенчук, В. Фурман, Я. Шведова, Л. Шумська, зокрема потужне дослідження генезису та сутнісного змісту концепту «емоційний інтелект» здійснила Л. Ракітянська, а розвиток емоційного інтелекту в педагогічній роботі хорového диригента розглянули С. Теодорович та А. Ковбасюк. Емоційний інтелект як *soft skills* у сучасному освітньому процесі досліджувала лише О. Маруховська-Картунова у співавторстві з Н. Ришак та О. Гапончук.

Мета статті – висвітлити й узагальнити досвід вітчизняних та світових вчених в галузі психології та педагогіки щодо розвитку *soft skills*, зокрема емоційного інтелекту; визначити роль емоційного інтелекту як *soft skills* у диригентсько-хоровій підготовці сучасного вчителя музичного мистецтва та педагогічні прийоми розвитку.

Методологія дослідження. Задля досягнення мети дослідження ми використали теоретичні методи: аналіз наукової літератури (психологічної, педагогічної), порівняння, узагальнення, моделювання; емпіричні методи: узагальнення наукового та педагогічного досвіду.

Результати та їх обговорення. Оскільки емоційний інтелект у сучасній освіті потребує комплексного дослідження, візьмемо за основу попередні дослідження (Г. Гарднера, Дж. Мейєра,

П. Селовейя, Д. Карузо, Р. Бар-Она, Д. Гоулмана) та аналіз моделей, що побудовані на цих теоріях. Емоційний інтелект, за теорією Д. Гоулмана, розглядається не тільки з боку когнітивних здібностей та емоційності, а і як комплексна соціальна компетентність.

За теорією ізраїльського психолога Р. Бар-Она, емоційний інтелект є компетентністю у сфері емоційних виявів, що веде до успіху, але виключає зі сфери інтелектуальних здібностей (Mayer J.D., 1993).

Таблиця № 1

Субкомпоненти емоційного інтелекту за Р. Бар-Оном

Сфери компетенцій	Специфічні навички
пізнання власної особистості	поінформованість про власні емоції, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність
міжособистісне спілкування	міжособистісні взаємини, соціальна відповідальність, співпереживання
адаптація	рішення проблем, оцінка реальності, пристосування, емоційна лабільність
управління стресовими ситуаціями	стійкість до стресу, самоконтроль
загальний настрій	щастя, оптимізм

Емоційний інтелект розглядається авторами (Дж. Мейєром, П. Селовеєм та Д. Карузо) як здатність визначати значення емоцій, використовувати емоційну інформацію як основу для мислення та ухвалення рішень. Ієрархічна структура містить чотири компоненти.

Аналізуючи практичний досвід сучасних вітчизняних психологів щодо психологічної сутності феномену «емоційний інтелект», знаходимо суголосні визначення, однак відсутня єдина теорія та уніфікований інструментарій для його дослідження. На думку О. Ляц, «емоційний інтелект

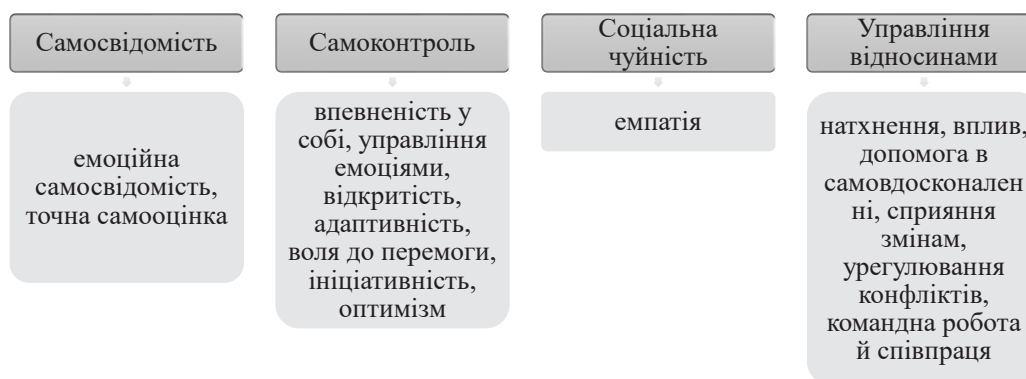

Рис. № 1
Типологія емоційної компетентності за Д. Гоулменом

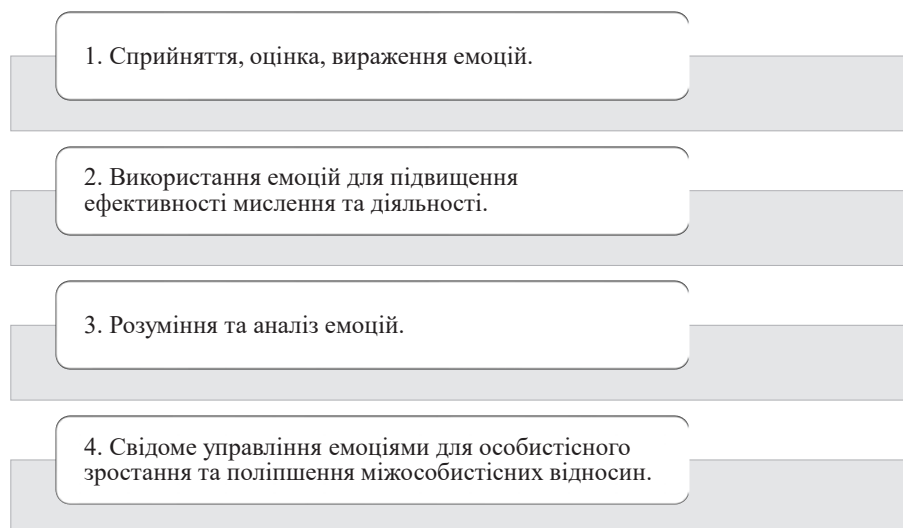

Рис. 2. Ієрархічна структура компонентів вимірювання емоційного інтелекту

є інтелектуальною, хоч і специфічною здатністю, спрямованою на розуміння й керування емоційними проявами (емоційними переживаннями, емоційними станами, відносинами та ін.)» (Ляц, 2019, с. 333). Як зазначає С. Марчук, емоційний інтелект дає змогу обробляти інформацію, що пов'язана з емоціями, і використовувати ці емоції для підтримки когнітивних процесів та ефективного вирішення нагальних проблем і виконання завдань. Ключовим аспектом є те, що високий рівень емоційного інтелекту допомагає людині бути чутливою до найменших змін як у її внутрішньому стані, так і в навколишньому середовищі (Марчук, 2021).

О. Маруховська-Картунова розглядає емоційний інтелект як «здатність розуміти й усвідомлювати свої емоції та емоції інших людей» (Маруховська-Картунова, Ришак, Гапончук, 2023, с. 505). У дослідженні Г. Мешко представлено узагальнений перелік навичок *soft skills*: комунікативні; лідерські якості; навички таймменеджменту; робота в команді; гнучкість та адаптивність; особистісні якості (здатність керувати своєю кар'єрою, емоційний інтелект, критичне й креативне мислення, чесність, терпіння, етичність, наполегливість, упевненість у собі, стресостійкість) (Мешко, 2021, с. 269).

У хронологічній послідовності Л. Ракітянська, простежила та проаналізувала еволюцію поглядів учених різних історичних епох на проблему генезису та сутнісного змісту концепту «емоційний інтелект» і дійшла висновків, що «...емоційний інтелект як феномен у своїй первинній і найпримітивнішій формі виник у первісному суспільстві. Із розвитком людської цивілізації синкретичність міфологічно-релігійного світосприйняття первісної людини поступово набувала диференційованих ознак у вигляді раціонального та чуттєвого, розуму

й почуттів» (Ракітянська, 2019, с. 172). Дослідження американського невролога Джозефа Леду підтверджують, що наш мозок, попри еволюцію, налаштований найперше на емоційну реакцію, під час якої утворюються хімічні реакції та нейронні зв'язки, і ми сприймаємо їх як емоції. Емоційний інтелект – місток між раціональною та емоційною частинами мозку, що також сприяє формуванню й розвитку ключових *soft skills*, зокрема лідерству, креативному, критичному, творчому мисленню, співпраці, комунікативності, умінню працювати в команді.

Я. Шведовій з колективом співавторів вдалося оцінити ступінь розвитку *soft skills* здобувачів вищої освіти та обґрунтувати педагогічні умови, що сприяють розвитку *soft skills*: наповнення навчальних дисциплін теоретичним і практичним контекстом задля розвитку *soft skills*; зміщення акцентів викладання в бік інноваційних форм та методів навчання; глибока усвідомленість НПП своєї місії; упровадження вибіркокових дисциплін («*Soft skills – формула успіху*») з першого року навчання, що розширюватиме спектр універсальних компетентностей; проведення обов'язкових тренінгів, організація літньої школи, спеціалізованої на розвиток *soft skills* у здобувачів освіти, де вони під керівництвом коучів, психологів у невимушеній атмосфері здобудуть сучасні знання та розвинуть навички (Шведова, Коротецька, Кашкабаш, 2022, с. 91).

Про значний вплив *soft skills* у системі фахової бакалаврської підготовки хороших диригентів ідеться в дослідженні Л. Шумської. Дослідниця визначає найефективніші методи для розвитку *soft skills*: «творчий репетиційний процес та концертна практика в хоровому колективі, групові форми організації навчальної діяльності в класі хорошого диригування, музично-просвітницькі проєкти,

хорові фестивально-конкурсні акції тощо» (Шумська, 2022, с. 128).

У процесі диригентсько-хорової підготовки здобувачі закладів вищої освіти здобувають знання, уміння, навички, які покращують підготовку до практично-професійної діяльності та формують такі соціальні й особистісні якості: організаційні, ініціативні, стратегічні, комунікативні, креативні, дослідницько-пошукові та інші, які потребують розвинутого емоційного інтелекту й лідерських якостей для успішної роботи керівника колективу. Г. Гарднер і Д. Гоулман пропонували свої моделі та були схильні індивідуалізувати навчання, яке може забезпечити індивідуальний підхід до учня та розвивати його сильні сторони. Вивчаючи предмети диригентсько-хорового циклу, здобувачі освіти можуть якнайкраще розвинути свої м'які навички під час як групових занять (творчих репетиційних та концертних виступів хорового колективу, практику роботи з хором, практичних занять з хорознавства, методики роботи з дитячим хором, хорового аранжування), так й індивідуальних (хорового диригування, читання хорових партитур). Під час занять у класі хорового диригування моделюється виконавська інтерпретація творів, відпрацьовується мануальна техніка (як засіб комунікації між диригентом та співаками), робота над емоційністю та прийомами сугестивного впливу на хоровий колектив.

Керівник хору, який працює над підвищенням власного емоційного інтелекту, завжди перебуватиме у творчому, позитивному настрої, що сприятиме здоровому психологічному клімату, творчій невимушеній атмосфері, досягненню цілей та успіху як диригента, так і колективу. На заняттях хорового класу та практику роботи з хором у здобувачів освіти є нагода спробувати свої професійні навички управління та комунікування з колективом.

Досліджуючи емоційний інтелект як основний інструмент успішності керівника, В. Тямушева і М. Прищак наголошують, що «розвиток емоційного інтелекту дає змогу позбутися від багатьох страхів та сумнівів, почати взаємодіяти та спілкуватися з людьми для досягнення своїх цілей, а також розуміти мотиви інших людей, проникати в їхнє мислення й прогнозувати певні дії» (Тямушева, Прищак, 2020). Ми поділяємо думки авторів щодо розвитку успішності й зауважуємо, що так керівник зможе знаходити потрібних людей для командної роботи й ефективно з ними взаємодіяти. Розвинений емоційний інтелект сучасного вчителя музичного мистецтва дасть йому змогу оцінювати різні ситуації і залишатися вимогливим та принциповим, не втрачаючи при цьому чуйності, доброзичливості та розуміння до своїх учнів.

Для розвитку емоційного інтелекту використовують такі педагогічні прийоми, як емоційне

моделювання, емоційна саморефлексія, тренування асертивності, розвиток емпатії та використання техніки релаксації, що допомагають здобувачам освіти розуміти, розпізнавати та ефективно керувати своїм емоційним станом, сприяють покращенню комунікаційних навичок взаєморозуміння й розвитку емоційного інтелекту (Маруховська-Картунова, Рищак, Гапончук, 2023, с. 506).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Емоційний інтелект як *soft skills* не тільки може, а й повинен розглядатися як головний показник професіоналізму сучасного вчителя музичного мистецтва, для якого розвиток гармонійної особистості учня є головною метою та основним результатом національної освіти.

Здобувачі закладів вищої освіти були б краще підготовлені до майбутньої професійної діяльності, якби мали можливість ідентифікувати свій емоційний інтелект як *soft skills*, який необхідний для побудови успішної кар'єри, професійної діяльності та відповідали б вимогам національного і європейського ринку праці.

Варто зазначити, що умови комплексного впровадження розвитку емоційного інтелекту як *soft skills* у ЗВО – складний процес та відбувається на рівні певних дисциплін. Важливо визнати, що постійна й цілеспрямована практика протягом усіх років навчання здобувачів освіти допоможе розвинути та відшліфувати *soft skills*, що, своєю чергою, забезпечить їх ефективну адаптацію в мінливому середовищі та підвищить конкурентоздатність на ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

- Ляц, О. П. (2013). Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень. *Проблеми сучасної психології*, 22, 324–335. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2013-22.%p>,
- Маруховська-Картунова, О. О., Рищак, Н. І., & Гапончук, О. М. (2023). Роль емоційного інтелекту як *soft skills* у сучасному освітньому процесі. *Вісник науки та освіти*, 6 (12). 496–508.
- Марчук, С. В. (2021). Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Психологія*, 3, 21.
- Мешко, Г. М., & Мешко, О. І. (2021). Формування *soft skills* студентів непедагогічних спеціальностей у процесі вивчення курсу «Педагогіка». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 1(48), 267–271.
- Ракітянська, Л. М. (2019). Генезис та сутнісний зміст концепту «емоційний інтелект». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 66 (5), 170–174.
- Тямушева, В. М., & Прищак, М. Д. (2020). Емоційний інтелект як основний інструмент успішності керівника. *Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ*. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2020/paper/view/9655>.
- Шведова, Я. В., Коротецька, Є. С., & Кашкабаш, Д. Є. (2022). *Soft skills: аналіз розвитку у здо-*

бувачів вищої освіти та шляхи впровадження в освітній процес. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 51, 78–94. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-51-10>

Шумська, Л. Ю. (2022) Технології розвитку soft skills в системі фахової бакалаврської підготовки хороших диригентів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*, 2, 121–130.

Mayer, J. D. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17 (4), 433–442.

REFERENCES

Liashch, O. P. (2013). Emotsiyni intelekt yak predmet psykholohichnykh doslidzen [Emotional intelligence as the subject of psychological research]. *Problemy suchasnoi psykholohii—Problems of modern psychology*, 22, 324–335. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2013-22.%p>

Marukhovska-Kartunova, O. O., Ryshchak, N. I., & Haponchuk, O. M. (2023). Rol emotsiinoho intelektu yak soft skills u suchasnomu osvithomu protsesi [The role of emotional intelligence as a soft skill in the modern educational process]. *Visnyk nauky ta osvity—Bulletin of Science and Education*, (6), 496–508.

Marchuk, S. V. (2021). Teoretychnyi analiz poniattia emotsiinoho intelektu v psykholohii [Theoretical analysis of the concept of emotional intelligence in psychology]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiia—Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series Psychology*, 3, 21.

Meshko, H. M., & Meshko, O. I. (2021). Formuvannia soft skills studentiv nepedahohichnykh spetsialnostei u

protsezi vyvchennia kursu “Pedahohika” [Formation of soft skills in students of non-pedagogical specialties in the process of studying the course “Pedagogy”]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, (1), 267–271.

Rakitianska, L. M. (2019). Henezys ta sutnisnyi zmist kontseptu «emotsiyni intelekt» [Genesis and essential meaning of the concept of “emotional intelligence”]. *Scientific Journal of NPU named after M. P. Dragomanov*, 66(5), 170–174. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova*

Tyamuseva, V. M., & Pryshchak, M. D. (2020). Emotional intelligence as a key tool for managerial success. In *Proceedings of the XLIX Scientific and Technical Conference of VNTU Subdivisions* (pp. 9655). Retrieved from <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2020/paper/view/9655>

Shvedova, Y. V., Korotetska, E. S., & Kashkabash, D. Y. (2022). Soft skills: Analysis of development in higher education students and ways of implementation in the educational process. *Scientific Notes of the Department of Pedagogy*, (51), 78–94. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-51-10>

Shumska, L. Yu. (2022). Technologies for the development of soft skills in the system of professional bachelor’s training for choral conductors. *Scientific Notes of Mykola Gogol Nizhyn State University. Psychological and Pedagogical Sciences*, 2, 121–130.

Mayer, J. D. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 433–442.

The role of emotional intelligence as a soft skill in the conducting and choral training of a modern music teacher

Olga Mykhailivna Kozii

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Musicology and Vocal and Choral Arts
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical
University,

ORCID: 0000-0002-3225-991X

The article is dedicated to highlighting the role of emotional intelligence as a component of soft skills. In particular, the article characterizes and analyzes the development state of this issue in the psychological-pedagogical, scientific, and practical activities of higher education institutions. The experience of domestic and international scholars in the fields of psychology and pedagogy regarding the history of the emergence and development of soft skills, specifically emotional intelligence, is presented and summarized. The psychological essence of the phenomenon of «emotional intelligence» is explored.

The article reveals the specifics of the modern music teacher's activities in the current military-political conditions and the European integration processes. It characterizes the forms and methods of work during conducting and choral training (both group and individual classes) that contribute to the development of emotional intelligence as a soft skill for higher education students.

The concept of emotional intelligence, its essence, and the use of pedagogical techniques to develop it are examined, with an emphasis on its importance in the process of training a modern music teacher. It is noted that students who continuously work on developing their emotional intelligence possess emotional resilience, self-confidence, emotional self-awareness, the ability to manage emotions, optimism, and initiative, which contribute to professional growth and become essential tools for the success of modern teachers. It is highlighted that the process of integrating the development of emotional intelligence and other soft skills in higher education institutions is quite complex and takes place primarily through the study of specific disciplines, mostly individual ones, which complicates the resolution of the outlined issue.

The conclusions emphasize that emotional intelligence (as a soft skill) should be regarded as one of the key aspects of professionalism for music teachers in modern educational institutions.

Keywords: emotional intelligence, soft skills, conductor and choral training, higher education institutions, music teacher.